

A MÁRMAROSI SKIZMA-PER 1913—1914-BEN¹

— Adatok azon vád megdöntésére, hogy Magyarország részes a háború előidézésében —

Kiemeli az ítélet, hogy a mozgalom tisztán vallási jellegéről már csak azért sem lehet szó, mert a vádlottak és tanúk közül általában egyetlenegy sem ismerte a görög keleti orosz és a görög katolikus vallás közt fennálló hitelvi és szervezeti különbségeket s legtöbbször a görög keleti vallásra való áttérés okát meg sem jelölték, vagy pedig oly választ adtak az ily irányú feltett kérdésre, amellyel nyilván leplezték az áttérés igazi okát (például „ónért a görög keleti orosz vallás a legmagasabb“, „ónért abban több a böjt“, „azért tértem át, hogy kitapasztaljam“ stb.). Megállapítja az ítélet, hogy a Gerovszki Alexinél tartott tanácskozásokon sohasem volt szó arról, hogy a népet fel kell világosítani a két vallás közt levő különbségről, mindig az volt a tanácskozás tárgya, mily külső eszközökkel lehet a népre hatni, hogy a tömegeket a mozgalom már ismertetett céljainak megnyerjék.

Kabalyuk Sándort 4 évi és 6 hónapi államfogházra, valamint 1.000 K pénzbüntetésre ítélték; Vorobcsuk György 1 évet és 6 hónapot, ifj. Petród Demeter 2 évet és 6 hónapot, id. Palkaninec Mihály 2 évet, Szabó Miklós 3 évet, Kemény István Ivanu 2 évet, Vakaró Stefán 2 évet, Prokop Cirill 1 évet és 8 hónapot, a többi bűnösnek kimondott vádlott 6 hónaptól 1 évig terjedő államfogházbüntetést kapott.

Az ítélet tehát éppen nem mondható szigorúnak. Hála a humánus magyar törvénynek és az ügyészi vádnak, amely csak izgatás vétségére szolt, a vádlottakra a legenyhébb büntetés: csak az államfogház nehezedett, amelyet tudvalevőleg mint custodia honesta-t, a párbajvétség büntetése révén „úri büntetésinek neveztek.

A m. kir. ítélőtábla lényegtelen módosítása után a kir. kúria Vorobcsuk György büntetését fogházban állapította meg, minthogy ezt a vádlottat a kir. ítélőtábla megvesztegetés vétségében is bűnösnek mondta ki a törvényszék felmentő ítéletével szemben. Ez a vádlott ugyanis egy határrendőrségi altisztet 200 K-ért egy lefoglalt levél eltüntetésére akart rávenni. Ezenkívül a kúria még felmentett egy jelentéktelenebb vádlottat is.

A kir. kúria ítélete azonban az alsóbírói ítéleteknek jelentéktelen megváltoztatása mellett is a pernek legfontosabb történelmi okirata. A kúria ítéletéből érezzük ki leginkább, mily érzékeny Őre a magyar bíróság a magyar jog és a magyar igazságszolgáltatás egyetlen céljának, minden magyar érték védelmével híven szolgálni a magyar állam biztonságát, a magyar nemzet történelmi öntudatát és céljait s ezzel az örök emberi igazságot.

A kir. kúriát nem feszélyezi a vád enyhesége s rámutat, hogy a bűnper adatai szerint a vádlottak tervszerűen, megfontoltan, a szándéknak és cél-
nak teljes tudatában, idegen állam érdekében a magyar haza kárára és veszedelmére szövetkeztek. Kijelenti, hogy a vádlottak cselekedetében súlyosabb bűncselekmény tényálladékát ismerte fel, ez pedig nem egyéb, mint a Btk. 127. §-ának 3. bekezdésében meghatározott célból létrejött

¹ Lásd a TV. kötet 1. (13.) számában a 92. lapon.

szövetség büntette. Megállapítja a kúria, hogy a vádlottak jól átgondolt és sikerre leginkább kilátást nyújtó tevékenységgel megbolygatták a vallásos nép hitét és a népet tévútra vezették. Titokzatosan és fondorlatosan így akartak eljutni ahhoz a célhoz, hogy az állam területe erőszakos módon, lázadás útján megcsonkíttassék s alkalmas időben idegen (orosz) uralom alá jusson.

A kúriának természetesen nem volt módjában változtatnia az általa felismert jogi megállapítások alapján az ítéletekben, mert ezt a perrend szabályai tiltották.

Meg kell azonban említenünk egy nevet, Brenner Mihály kir. törvényszéki bírót, akinek jogi álláspontja a nagy terjedelmű bűnügy bogozásában ugyanaz volt kezdetben is, mint aminőt a kir. kúria később elfoglalt. Ez a vizsgálóbíró minden dicséretet megérdemlő tevékenységgel törekedett feltárni a bűnügy valódi szövedékét. Feladata magaslatán állva nagyszabású előterjesztést dolgozott ki s ebben megjelölte azt az utat, melyen a vizsgálatnak a bizonyítékok beszerzésében haladnia kell. Ez az előterjesztés non egyezett a vád enyhe álláspontjával s így a vizsgálóbíró amaz igyekezete, hogy a hazaáruló banda összes külföldi cinkosairól, bárkik legyenek is azok, a leplet lerántsa, nem sikerült. Ám, ha a pragmatikus bizonyítékok beszerzése ily módon el is maradt, még mindig elég bizonyíték áll, mint fentebb láttuk, rendelkezésünkre, hogy minden megerőltetés nélkül helyes következtetéseket vonhassunk arra: Magyarország támadott-e más államok és nemzetek jogai ellen e bűnper szerint vagy megfordítva?

A m. kir. Kúria jogerős ítéletével lezárult bűnper, ellenére annak, hogy a vád nem irányult arra a súlyos bűncselekményre, amelyet a vádlottak és bűnvádi eljárás alá nem vont felbujtók elkövettek, elég világosan nagy nemzeti veszedelmet tárt fel.

A magyar közvélemény azonban majdnem teljes közönnyel tért napirendre a bűnper megdőbentő adatain. Igaz, hogy a hazafias irányú sajtó, különösen pedig a Budapesti Hírlap a közvélemény felvilágosítása végett derekas munkát végzett s helyt adott a kérdést közelről ismerő hazafiak vést hirdető és orvoslást követelő felszólalásainak. Hiányzott azonban a magyar sajtóból a közvélemény tökéletes kialakítását célzó rendszeres és a részletek minden ágazatát felölelő céltudatos munka, hogy ezeket a szavakat: agitáció és propaganda ne is említsem.

A mármarosai bűnperben minden magyar ember éles világításban láthatta egyik legfőbb ellenségünknek hadicéljait. Megtudhatta, hogy ezeknek a hadicéloknek megvalósulásáért nagy és komoly előkészület folyik, sőt, mi több, híreket vehetett arról is, hogy ellenségünknek fegyveres megmozdulása is megkezdődött. Csak hónapok választották el a magyar nemzetet a nagyháború kitörésétől, amelyben az ezeréves állam léte és nemléte forgott kockán. A mármarosai skizma-per után azonban a magyar közvélemény képviseletében nem mondtak ki egyetlenegy oly szót sem, amely cselekvésre hívta volna fel a nemzet egyetemét, amely kijelölte volna a szükséges tenni-valókat.

Magyar közvélemény! Volt-e egyáltalában ilyen? Ma, a nagy tragédia után csak ámulva tekinthetünk vissza erre a korra, amelyre valóban áll a költő szava, hogy fásultan élt és eszmétlenül. Azaz, hogy tán a pontos igazság szerint szerencsétlen hazánknak akkor csak pártpolitikai közvéleménye volt. A közélet minden érdeklődését a parlament intrikusai és fecsegői vagy azok foglalták le, akik a parlament nyilvánossága előtt sokszor teljesen jelentéktelen személyiségüket államférfiúi mezbe tudták öltöztetni. Ezek a parlamenti férfiak kivétel nélkül valamely pártpolitikai csoportosulás szekerébe fogva a hatalmat ostromolták vagy annak árnyékában elhelyez-

kedve szöttek terveket vagy élvezték az egyéni érvényesülés boldog nyugalmát. Így érthető meg az, hogy az ország jövőjével és belső nyugalmával összefüggő kérdések a pártpolitika süllyesztőjében tűntek el vagy váltak egy-egy politikai csoportosulás korteseszközeivé, hogy napirenden tartásuk tiszta taktikai fogás legyen. Így érthető meg, hogy a nemzetiségi kérdés veszedelméről itt igazi és tárgyilagos közvélemény soha meg sem született, így érthető meg az, hogy a nemzeti élet szempontjából oly végzetesen fontos szakszervezeti mozgalom egy a nemzeti céloktól idegen, számbelileg majdnem jelentéktelen párt zsákmánya lett. Végigmehetnénk sok más nagy kérdésen, amelyben való állásfoglalásra a nemzetnek közvéleményét megszervezni soha meg sem kísérelték s amelyben igazi közvélemény ma sincs....

Ám nem akarjuk átlépni ennek az ismertetésnek kereteit. Most csak arra kell még rámutatnunk, hogy a nemzeti élet, sőt a nemzeti lét feladataival Összefüggő nagy kérdések valódi jelentőségének eltakarását a skizma-per adatai szerint maga a kormány mozdította elő elsősorban. Nem lehetett abban a hitben, hogy a magyar állam területi épsége ellen törő s egy egész országrész lakosságának hazafias érzületét aláásó céltudatos orosz propagandát meg fogja állítani útjában a mármarosai skizma-per ítélete. Ennyire naivnak nem képzeljük, sőt fel kell tennünk, hogy a mozgalom következményeit s az eljövendő feszültséget és háborús veszedelmet is előre kellett látnia. Ha pedig így van, nem a legtermészetesebb lett volna-e ország-világ előtt feltárni a per mögött húzódó aknamunkát, megszervezni az elkövetkezendő diplomáciai, sőt tán fegyveres tusa idejére a nemzeti közvéleményt, mindenekelőtt pedig az elkövetett bűnös cselekményt a törvény teljes szigorával venni üldözöbe s a cselekmény való érdeméhez mért szigorú ítélettel elretenteni a propaganda magyarországi szegődöttjeit és megmutatni a világnak, hogy a magyar nemzet él, élni akar s van bátorsága még megvédeni magát törvényeinek érvényével. E helyett a kormány elmulasztotta a közvélemény kellő tájékoztatását, megelégedett azzal, hogy a királyi ügyész a bűncselekmények jelentőségét eltörpítő vádat emeljen.

E passzív magatartásnak gyümölcsei csakhamar jelentkeztek. Míg a magyar közvélemény általánosságban tájékozatlan maradt s érdeklődését felelős helyről senki sem hívta fel, az orosz propaganda változatlanul folyt a külföldön tovább, sőt jól látva a kormány habozását és gyengeségét, a magyar földön vakmerő tette határozta el magát. A közvélemény tájékozatlanságára számítva, egy Aradi Viktor nevű egyén, szocialista újsághó, ezidőszert egy oláhországi bolsevista-bűnper vádlottja, szerkesztésében a skizma-perről ismertető füzet jelent meg, amelyet főleg nemzetiségi vidéken terjesztettek.

Ezt a terjedelmes röpiratot magyar nyelven, magyar földön kiadva (a budapesti Világosság-nyomdában nyomták), fényes propaganda-eszközként könyvelhette el a pánszláv propaganda. A röpirat természetesen nevetséges és ostoba állításnak minősíti az áttérő mozgalom politikai hátterét. Ezt a magyar hatóságok találták ki, hogy üldözhelessék a szegény rutén nemzetiséget. A skizma-mozgalom oka a nép igazi vallásos érzülete és az, hogy a görög katolikus papok kiuzsorázták a népet s egyébként nem törődtek vele. A bűnpör nem egyéb, mint a magyar rémuralom egyik megnyilvánulása. A vizsgálat barbár embertelenséggel folyt s azok a beismerő vallomások, amelyek a mozgalom pánszláv eredetét és vonatkozásait felfedték, kényszer folytán keletkeztek s lényegükben nem egyebek a vizsgálóbíró kitalálásainál. Gúnyosan emlegeti a röpirat (s ez szinte önkéntelen beismerésként hat ebben a pánszláv nyomtatványban), hogy a vádnak tulajdonképpen felségsértésre és hűtlenségre kellett volna irányulnia, de megelégedtek a jelentéktelenebb izgatási és lázítási váddal, mert félték az esküdtszéktől. A huszadik század

leggyalázatosabb eseményeként jellemzi a bűnügyi vizsgálatot. így, egészen egyszerűen. A fáradhatatlan vizsgálóbíró, Brenner Mihály ellen a legszörnyűbb hivatali visszaélések vádját emeli, míg a per ügyészének szellemi képességeiről lesújtó bírálatot mond s idéz tőle egy-két nem éppen szerencsés nyilatkozatot, amellyel ugyancsak azt kívánja igazolni, hogy a bűnper a magyar hatóságok hadjárata a szerencsétlen ruténség ellen. A röpirat Bobrinszki grófról, mint lelkes orosz politikusról emlékezik meg s a magyarság ellen emelt arcátlan vádjairól, miket ez óvatos alakban a bíróság előtt is fentartott, megjegyzi szemérmetlenül: Ez a gróf alaposan tájékozódott a magyar viszonyokról. A röpirat szerint tehát a vádlottak a magyar barbárság áldozatai és a vallásszabadság vértanúi, Kabalyuk, ez az orosz pópává vedlett mármarososi favágó, a pánszlávizmus jól üzetett kéme és ügynöke, nagyszabású, lelkes agitátor. Végül említjük meg a röpirat jellemzéséiig hogy megvádolván a magyar államot a ruténeket elmagyarosító erőszakos törekvésekkel, azt állítja, hogy egykor a ruténlakta vidéket a maga egészében színruténség lakta. Azt természetesen elhallgatja, hogy a per vádlottjai közt is egy egész csomó elruténeseedett magyar ült.

Ez a röpirat egyik szomorú bizonyítéka annak, miként terjedhetett el rólunk a magyar állam nemzetiségi politikájával kapcsolatosan annyi tágalom. Ez a röpirat természetesen eljutott mindenhova, ahol szerepét jól betölthette. Megjelenése nem volt egyszerű tünet. Jól szervezett hadjárat egyik lobogója volt ez a förmedvény s nem is állt elszigetelten. Hasonló szellemenben írt két napilapunk is: a Világ és a Népszava.

Fejtegetéseinkből tehát következtetés vonható arra is, mekkora terjedelmet engedett a magyar uralom a sajtószabadságnak s mekkora volt ennek az uralomnak türelme és tapintata. Nekünk is az az álláspontunk: tisztelni kell a sajtó szabadságát oly széles határig, amíg csak lehet; bölcs és nagyszerű tulajdonsága valamely uralomnak a türelem és a tapintat... ámde a határokat ismerni kell és a türelem meg a tapintat nem lehet egyértelmű sem a félrendszabályokkal, sem az öngyilkos béketűrőssel és feledékenységgel.

Nem lesz érdektelen ezek után megtudni, mit írt az orosz sajtó a mármarosai per ítéletének kimondása után. Három orosz lapot idézünk. Ezek: a Ruszkoje Szlovo, a Ruszkija Vjedomoszti és a Golosz Moszkvü. Mind a három lap erős szavakkal támadja Magyarországot. Elferdíti az ügy tényállását, politikai elfogultságot vet szemére a magyar igazságszolgáltatás hatóságainak. Meggyanúsítja a bíróságot, hogy megrendelt és előre elkészített ítéletet hirdetett ki. Mindhárom lap szerint a rutén parasztok a harcias magyar nacionalizmus áldozatai. Az ilyen per, mondja a Ruszkija Vjedomoszti, ellentétben áll azzal a békés irányzattal, amelyet mind az osztrák, mind a magyar miniszterelnök nemzetiségi kérdésekben hirdet. A Golosz Moszkvü azt hangsúlyozza, hogy az ítéletet Bécsben diktálták, a bűnösséget kimondó ítélet megfélemlített tanuktól kizsartott vallomásokon alapszik s mellőzi azokat az adatokat, amelyekre a vádlónak hivatkoztak, amelyeket megerősített Bobrinszki gróf. Ezek után így folytatja a lap szóról-szóra: „Kötelessége az orosz diplomáciának, hogy a rutén kérdésnek oly rendezését vigye keresztül amely Oroszország nagyhatalmi állásának megfelel és különösen sürgős, hogy orosz konzulátust állítsanak fél a rutén nép lakta vidéken; ez majd megvédi vallási érzelmeikben azokat a ruténeket, akik elég szerencsétlenek, hogy Magyarország polgárai.“

Mily kedvező alkalom volt ez a per tehát erkölcsbíró szerepét játszani azoknak, akik ebben a bűnperben felbujtók voltak. Ám éppen magyar részről történt jó eleve gondoskodás arról, hogy ez a felbujtói szerep ne legyen pragmatikusan bebizonyítva s ne legyen másként sem nyilvánvaló. A guruló orosz rubel pedig maradjon regénytárgy, ráérünk politikai realitásként

felfogni később is, például akkor, amikor bitorlók lába tapos Szlovénzkóban, Ruszmszkóban...

Hozzá tartozik a bűnper krónikájához még az az adat is, amelyet a már említett Aradi-féle röpiratból veszünk. Valóságos korkép. Szól ez az adat pedig akként, hogy a Budapesten működő Országos Reform Klub megbízta Rónai Zoltánt és Rédei Józsefet, hogy a vádlottak védelmében megjelenjék a bűnper tárgyalásán. Mily cél szolgálatában működött ez a klub, az világosan kiderül a két kiküldött egyéniségéből. Mindkettő később a bolsevista rémuralom főkolomposaként, majd a magyargyalázó ellenséges propaganda főügynökeként mutatkozott be, a mármarosai skizma-perben pedig békén szerepelhettek a magyar ügyvéd tógájában, holott ez a tóga már akkor magyargyűlölő idegent takart.

A jogerős ítélet kihirdetése után a vádlottak megkezdték büntetésüket. A büntetés, mint láttuk, államfogság volt, a legenyhébb szabadságvesztés. Nem tekintve most a már eléggé méltatott tényt, hogy a vádlottak megmenekültek a súlyosabb vád esetén rájuk háruló fegyháztól, sajnos, bizonyítéka volt ez a büntetés annak, mily kevésbé öntudatosan és előrelátóan rendezkedett be a legújabb kor Magyarországa olyan fontos jogintézmény megalkotásánál, mint a büntető kódex. Az izgatók és lázítók, az állam és társadalom alá rakott lőporos hordók gyűjtősinórjával kezükben valóban nyugodtan tekinthettek a büntetőjogi megtorlás elé. A rájuk kiszabott államfogházbüntetés a személyes szabadság pusztá elvonásán kívül teljes egyéni kényelmet és nyugodt pihenést biztosított számukra. Az agitátor az államfogház csöndjében tovább képezte magát és tovább szóhette felforgató terveit, érintkezése szabadon levő cinkosaival nem esett semmi nehézség alá. E mellett biztosítva volt számára a vértanúság olcsón megvásárolt hatásos dicsősége. Mily döbbenetesen nagyszerű élmény volt az izgatásért elítélt munkakerülő mesterlegénynek, aki az államfogházban kedélyes kártyázással és újabb agitációs szólamok betanulásával, az elvtársak beküldte külön kosztos töltötte el az időt, újból megjeleni a népgyűlések dobogóján és elszavalni a megrázó igéket. Most jöttem az államhatalom börtönéből, ahol szuronyok között, rabkenyéren szenvedtem és sínylődtem a munkásság jogaiért és a te szabadságodért, ó nép! ...

Pedig nem is volt ritka az eset, hogy ezekre a felforgatókra az államfogházbüntetés valóságos új és kényelmesebb, sőt szebb életmód lehetőségét jelentette, mert hiszen az államifoglyok munkára kényszeríthetők nem voltak, rend és tisztaság vette őket körül, látogatókat fogadhattak és egymással csaknem korlátlanul érintkezhetek, saját magukat élvezhették, stb.

Még két dologról kell megemlékeznünk.

Az egyik az, hogy Kabalyuk Sándor, a fővádlott a háború kitörésekor vizsgálati fogságában kihallgatásra jelentkezett és kijelentette, hogy magába szállt és harcolni szeretne az orosz ellen, mert most már világosan látja, mily rútul rászédtek őt az oroszok, most látja már, mekkora ellenségei ők a magyar hazának. Fegyvert kért a szemét forgató álpap, s akiről bebizonyult, hogy Oroszország kéme, a magyar hadseregbe kívánczolt. Nem fogadták el a jelentkezést, sőt a magyar Vöröskereszt számára felajánlott, nyilván orosz eredetű 100 koronáját sem.

A másik dolog, amiről meg akarunk emlékezni s amelyről oroszországi hadifoglyaink elbeszéléséből van hiteles értesülésünk, az, hogy az oroszországi magyar hadifogolytáborokban az orosz katonai hatóságok a skizma-per vizsgálóbírója és ügyésze után kutattak. Ez sem szól tehát a mellett, hogy az orosz hivatalos körök távol állottak a skizma-perben kiderült, a magyar állam területi épsége és léte ellen irányuló törekvésektől.

Befejeztük ismertetésünket.

Lefűjtük a port a már-már feledésbe merült mármarosi skizma-per ügyiratairól azért, hogy tömérdek, legújabbkori történetünkre érdekes adatából a legjellemzőbbeket újra feltárjuk. Azért szorítkoztunk csak a legjellemzőbbekre, mert kellő élességgel akartunk azokra a mozzanatokra rámutatni, amelyekből a levonható tanulság szembeszökő. Ez a tanulság nemcsak belső politikai életünk megújulására, a magyar öntudatosság emelésére és a nemzeti öncélúság programmszerűségére vonatkozik. Vonatkozik ez a tanulság arra is, hogy a bilincsekbe vert és megcsúfolt magyar igazság fegyvereit mindnyájunknak nemcsak ismernünk, hanem hirdetnünk is kell. Hirdetnünk a világ négy tája felé, nyomon követve rágalmazóink gépkocsijait és repülőgépeit. Oly feladat ez, amelynek megvalósításában mindnyájan sokkal tartozunk még fajunk és nemzetünk jövőjének, de adósai vagyunk múltúnknak is, apáinknak, kiknek kiömlő vére szentté tette számunkra az integer Magyarország földjét. Ezért a szent földért a harc most szellemi fegyverekkel folyik. Ebben a szellemi harcban éppen úgy össze kell gyűjtenünk a magyarságnak minden szellemi fegyverét, amint meg kell feszítenünk izmaink minden szálát, ha majd bérceinken és síkjainkon megszólalnak az elásott tárogatók...

MISKOLCZY ÁGOST

Vége